3. *el-Müsned.* Hadisle ilgili olan bu eserin tek nüshası Zâhiriyye Kütüphanesi'ndedir (mecmua nr. 18/5, kısım 2, 3, 107ª-124ᵇ). 4. *Kitâbü'l-Bir ve'ṣ-ṣıla.* Bilinen tek nüshası Zâhiriyye Kütüphanesi'nde (nr. 9) kayıtlıdır. 5. *es-Sünen fi'l-fıkh.* Günümüze ulaşmayan bu eserin adından, hadisleri fıkıh bablarına göre tasnif eden bir eser olduğu anlaşılmaktadır. 6. *Kitâbü't-Tefsîr.* Kaynaklarda adı geçen bu eserin, devrin geleneği göz önünde tutularak bir rivayet tefsiri olduğu söylenebilir. 7. *Kitâbü't-Târîḫ.* Hadis ricâlinden bahseden biyografik bir eser olduğu tahmin edilen bu eser de günümüze ulaşmamıştır. Kaynaklarda Abdullah b. Mübârek'e atfedilen ve **kırk hadis*** türünün ilk örneği olan *el-Erbaʿûn* ile *Kitâbü'l-İstiʾẕân* ve *Kitâbü'l-Menâsik* adlı eserler de günümüze ulaşmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳātü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, VII, 372; Buhârî, *et-Târîḫu'l-kebîr* (nşr. Abdurrahman b. Yahyâ el-Yemânî v.dğr.), Haydarâbâd 1360-80/1941-60, V, 212; İbn Ebû Hâtim, *Takdimetü'l-Cerḥ ve't-taʿdîl,* Haydarâbâd 1371/1952, s. 262-281; Ebû Nu'aym, *Ḥilyetü'l-evliyâʾ*, Kahire 1394-99/1974-79 → Beyrut 1387/1967, IX, 162-190; Hatîb, *Târîḫu Bagdâd,* Kahire 1349/1931, X, 152-169; İbnü'l-Cevzî, *Ṣıfatü'ṣ-ṣafve* (nşr. Mahmûd Fâhûrî—Muhammed Kal'acî), Halep 1969-73 → Beyrut 1399/1979, IV, 134-147; Nevevî, *Tehẕîbü'l-esmâʾ*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübi'l-ilmiyye), I, 285-287; İbn Hallikân, *Vefeyât* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1968-72, III, 33-34; Zehebî, *Aʿlâmü'n-nübelâʾ*, VIII, 378-421; a.mlf., *Tezkiretü'l-ḥuffâẓ*, Haydarâbâd 1375-77/1955-58 → Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türasi'l-Arabî), I, 273-279; a.mlf., *el-ʿİber* (nşr. Ebû Hâcir Muhammed Saîd), Beyrut 1405/1985, I, 217; İbn Kesîr, *el-Bidâye,* Kahire 1351-58/1932-39 → Beyrut 1386/1966, X, 177-179; Kureşî, *el-Cevâhirü'l-muḍiyye* (nşr. Abdülfettâh Muhammed el-Hulv), Kahire 1398-99/1978-79, II, 324-326; İbnü'l-Cezerî, *Ġâyetü'n-nihâye* (nşr. G. Bergstraesser), Kahire 1351-52/1932-33, I, 446; İbn Hacer, *Tehẕîbü't-Tehẕîb,* V, 382-387; İbnü'l-İmâd, *Şeẕerâtü'ẕ-ẕeheb,* Kahire 1350-51, I, 295-297; Leknevî, *el-Fevâʾidü'l-behiyye,* Beyrut, ts. (Dârü'l-Ma'rife), s. 103-104; Brockelmann, *GAL Suppl.,* I, 256; Sezgin, *GAS,* I, 95; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstatrafe* (nşr. Muhammed el-Müntasır), Dımaşk 1383/1964, s. 48, 49, 51, 102; Abdülmecîd el-Muhtesib, *ʿAbdullah b. Mübârek el-Mervezî,* Amman 1392/1972; Muhammed Osman Cemâl, *ʿAbdullah b. Mübârek el-İmâmü'l-ḳudve,* Dımaşk 1407/1987; R. G. Khoury, "Kitāb az-Zuhd wa-l-raqāʾiq", *Arabica,* XIX/2, Leiden 1972, s. 196; Mustafa Fayda, "Kitâbü'l-Cihâd", *AÜİFD,* XXI (1976), s. 421-423; Mücâhid Mustafa Behcet, "Şiʿrü'l-imâm el-Mücâhid ʿAbdullah İbnü'l-Mübârek", *Mecelletü Maʿhedi'l-maḫṭûṭâti'l-ʿArabiyye,* XXVII, Kuveyt 1983, I, 9-72; II, 455-501; J. Robson, "Ibn al-Mubārak", *EI²* (Fr.), III, 903.

 RAŞİT KÜÇÜK

ABDULLAH b. NÂFİ‘

(عبدالله بن نافع)

Ebû Muhammed Abdullāh b. Nâfi‘ es-Sâiğ el-Mahzûmî (ö. 206/822)

İmam Mâlik'in talebesi.

Zehebî'nin belirttiğine göre 120-130 (738-748) yılları arasında doğdu. Kırk yıl kadar İmam Mâlik'in ilim meclisine düzenli bir şekilde devam etti. Hocasının görüşlerinin tesbiti ve sonraki nesillere aktarılmasında büyük hizmeti oldu. Mâlik'in vefatından sonra Medine'de fetva mercii olan Abdullah b. Nâfi', hocasının görüşleri istikametinde fetva verdi. Mâlik'den ayrı olarak Leys, Üsâme b. Zeyd el-Leysî, İbn Ebû Zi'b, Süleyman b. Yezîd el-Kâ'bî, Dâvûd b. Kays el-Ferrâ, İbn Ebü'z-Zinâd gibi değerli kişilerden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Kuteybe, Muhammed b. Abdullah b. Nümeyr, Seleme b. Şebîb, Zübeyr b. Bekkâr, İbrâhim b. Münzir, Yahyâ b. Yahyâ el-Minkārî ve daha başkaları rivayette bulunmuştur. 206 (822) yılı Ramazan ayında Medine'de vefat eden İbn Nâfi'in vefat tarihi bazı kaynaklarda 186 (802) olarak geçiyorsa da Zehebî bunun yanlış olduğunu belirtir.

Kaynaklar, Abdullah b. Nâfi'in fıkıhta, bilhassa İmam Mâlik'in görüş ve delillerine vukufta otorite ve güvenilir bir râvi olduğunda hemen hemen müttefiktirler. Ahmed b. Hanbel ve Ebû Dâvûd da Mâlik'in görüş ve hadislerini en iyi bilenin İbn Nâfi' olduğunu belirtmişlerdir. Nitekim Sahnûn'un *Müdevvene* adlı eserinde, Mâlik'in görüşlerini tesbit ederken sık sık İbn Nâfi'e müracaat ettiği görülür. Ancak onun İbn Nâfi'den rivayetleri doğrudan olmayıp Eşheb vasıtasıyladır. Fıkıhtaki üstün mevkiine rağmen Buhârî, Ahmed b. Hanbel ve Ebû Hâtim gibi hadis otoriteleri, Abdullah b. Nâfi'in ezber yoluyla rivayet ettiği hadisler konusunda ihtiyatlı davranmakta ve yazıyla olan rivayetlerinin daha sahih olduğunu belirtmektedirler. *Ṣaḥîḥ-i Buḫârî* dışında *Kütüb-i Sitte*'de rivayetleri yer alan Abdullah b. Nâfi', *el-Muvaṭṭa*'a bir şerh yazmış ve bu şerhi kendisinden Yahyâ b. Yahyâ el-Minkārî rivayet etmiştir. Birçok fakih, babası kuyumcu (sâiğ) olan Abdullah b. Nâfi' es-Sâiğ ile Zübeyr b. Avvâm'ın soyundan olan Abdullah b. Nâfi' ez-Zübeyrî'nin (ö. 216/831) aynı kimse olduğunu sanarak bunların rivayetlerini birbirine karıştırmıştır. Bu hatanın tabii sonucu olarak bu iki kişiden gelen rivayetlerin birbirine zıt olduğu durumlarda, "İbn Nâfi'in o konuda İmam Mâlik'ten iki ayrı görüş naklettiği" şeklinde te'villere gidildiği, kaynaklarda dikkati çekmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳātü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, V, 438; Buhârî, *et-Târîḫu'l-kebîr* (nşr. Abdurrahman b. Yahyâ el-Yemânî v.dğr.), Haydarâbâd 1360-80/1941-60, V, 213; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerḥ ve't-taʿdîl,* Haydarâbâd 1371-73/1952-53 → Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübi'l-ilmiyye), V, 183-184; Kādî İyâz, *Tertîbü'l-medârik* (nşr. Ahmed Bükeyr Mahmûd), Beyrut 1387/1967, I, 47-48, 356-358; Zehebî, *Aʿlâmü'n-nübelâʾ*, X, 371-374; a.mlf., *Mîzânü'l-iʿtidâl* (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî), Kahire 1382/1963, II, 513-514; İbn Ferhûn, *ed-Dîbâcü'l-müẕheb* (nşr. Muhammed el-Ahmedî), Kahire, ts. (Dârü't-Türâs), I, 409-410; İbn Hacer, *Tehẕîbü't-Tehẕîb,* VI, 51-52.

 ALİ BARDAKOĞLU

ABDULLAH NÂİLÎ PAŞA

(ö. 1171/1758)

Osmanlı sadrazamı ve müellifi.

İstanbul'da doğdu. Hotin ağalığından emekli Halil Ağa'nın oğludur. Tahsilini tamamladıktan sonra 1713'te Dîvân-ı Hümâyun Kalemi'ne mülâzım olarak girdi. Daha sonra çeşitli memuriyetlere tayin edildi. 1730'da beylikçi kesedarı, 1736 Rus seferinde Babadağı ordugâhında bulunduğu sırada da beylikçi oldu. Aynı yıl İran-Rus seferi sırasında rikâb beylikçiliğine, bir süre sonra da teşrifatçılığa getirildi. Teşrifatçılığı döneminde hükümdarın emriyle, çok karışık ve dağınık durumda olan teşrifat kanunlarını yeniden düzenledi. 1745'te teşrifatçılıkla birlikte kendisine tekrar beylikçilik verildi. İki yıl sonra reîsülküttâb, 1754'te başdefterdar oldu. Hekimoğlu Ali Paşa'nın azli üzerine 19 Mart 1755'te sadrazamlığa getirildi. Sadârette üç ay kadar kalabildi, 24 Ağustos 1755'te azledilerek Sakız adasına sürüldü. Ancak kısa bir müddet sonra affedilerek Girit valiliğine tayin edildi, bu arada Kavala ve Selânik sancakları da kendisine arpalık olarak verildi. 1758'de kendi isteği üzerine Cidde valiliğine gönderildi. Hac için Mekke'ye giderken hastalanarak yolda vefat etti. Naaşı Medine'de Hz. Hatice'nin kabri yanına defnedildi.

Abdullah Nâilî Paşa'nın *Mukaddime-i Kavânîn-i Teşrîfât*'tan başka, kıraat ilmiyle ilgili *el-İfâdetü'l-muḳniʿa fî ḳı-*